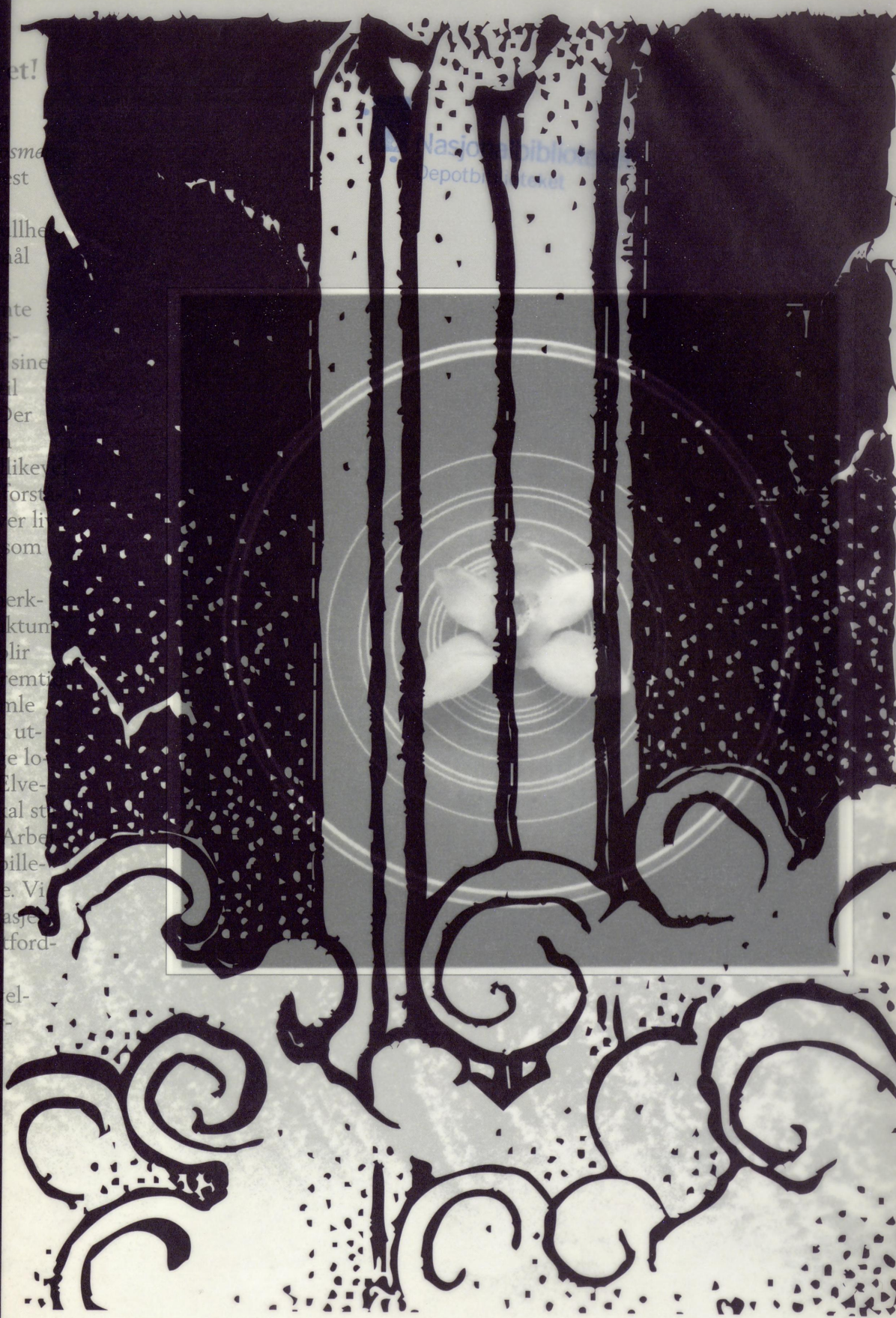

ROSMARINHEIEM

et!
sm
est
llhe
ål
stilles.
te
sine
Der
men
likev
forst
liver
som
erker-
ktun
olir
remti
nle
ut-
lo
Elve-
st
Arbe
pille-
Vi
asje
ford-
scener
el-
-
tillst

lasid
depotb

MILOH'S REVISOR

Velkommen i teatret!

Først har jeg gleden av å ønske velkommen til *Rosmersholm*, - ett av Ibsens mest fascinerende skuespill.

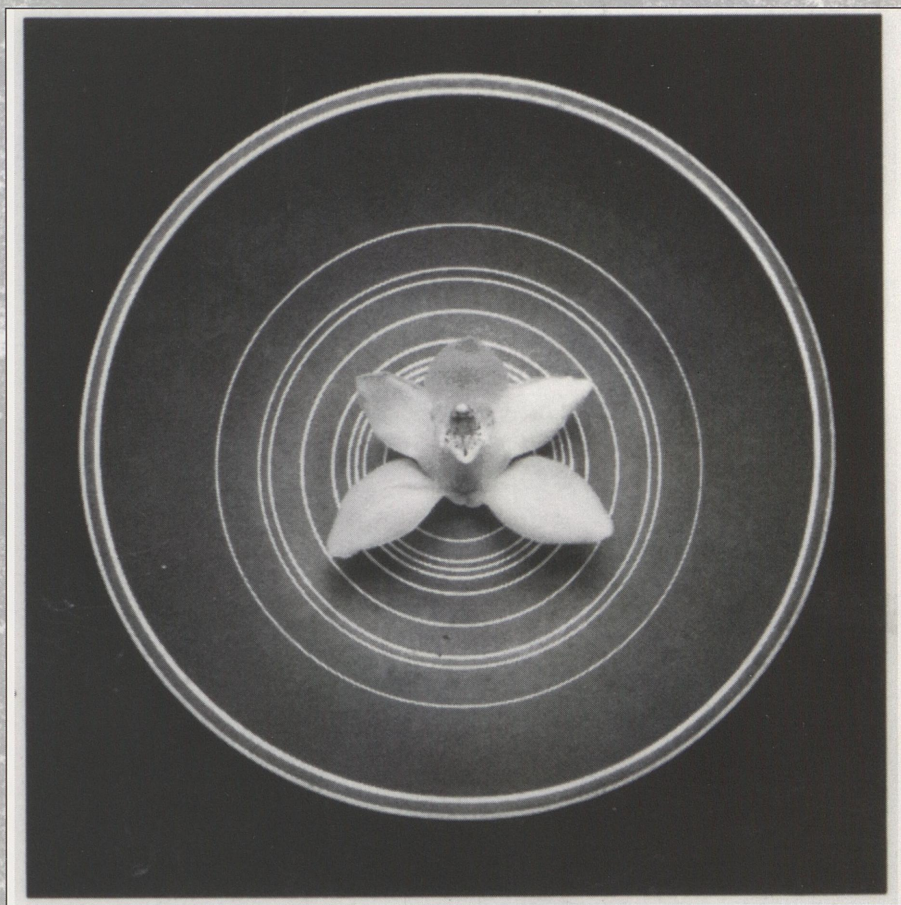
Fascinerende i sin gåtefullhet, fascinerende i de spørsmål som stilles.

Gruffull i sin konsekvente gjennomføring av en livs-anskuelse, bringer Ibsen sine roller og oss publikum til tilværelsens ytterkant. Der kan ikke livet leves, men Ibsens eksempel viser allikevel kanskje til avklaring og forståelse for oss som ikke lever livene våre så konsekvent som Rebekka og Johannes?

Derneft gjør jeg oppmerksom på det vemodige faktum at denne forestillingen blir den siste i overskuelig fremtid på vår nesten 200 år gamle scene. I mai begynner vi utflyttingen til midlertidige lokaler i TMV på Nedre Elvehavn. Det nye teatret skal stå ferdig i 1997. TMV og Arbeiderforeningen er våre spillesteder de neste tre årene. Vi lover spennende og engasjerende teater på nye og utfordrende scener.

God teaterkveld! Og velkommen i de nye teaterlokalene til høsten!

Terje Mærli
Teatersjef

“Tidt forbauser mine skikkelser meg ved å gjøre eller si ting som jeg ikke hadde ventet av dem. En dikter må lytte inn i sitt verk; det er nemlig en ren misforståelse, at han kan “kommandere poesien”, det er tvertimot den som kommanderer ham.”

Et mareritt i virkeligheten

Rosmersholm er et politisk drama. Ibsen skrev skuespillet etter et besøk i Norge sommeren 1885. Det var andre gangen han vendte tilbake til hjemlandet etter at han hadde forlatt det tyve år tidligere. Den politiske scenen var drastisk forandret. Året før, i 1884, hadde Venstre kommet til makten. Det burde jo Ibsen vært tilfreds med, han som i sin frivillige landflyktighet alltid hadde uttrykt solidaritet med fremskrittsmennene. Men den politiske virkeligheten hjemme i Norge var ikke slik han hadde drømt om. “Aldrig har jeg følt mig mere fremmed lige over for mine norske landsmænds Thun und Treiben end efter de lektioner, det sidste forløbne år har givet mig”, skrev han til Georg Brandes i november 1886, da han nettopp var ferdig med *Rosmersholm*. “Det var en ulykkelig stund for fremskridtets sag i Norge, den stund, da Johan Sverdrup kom til “magten”, - og fik mundkurv og håndjern på.”

Rosmersholm gjenspeiler denne politiske virkeligheten: ikke bare de konservatives kamp for å ta tilbake makten, men også de liberales kompromiss, som for å beholde den viste seg å være beredt til å svikte sine idealer. Men den bakenforliggende virkeligheten får betydning bare i forholdet til Rosmers personlige drama. Det er skuffelsen over den politiske utviklingen i Norge Ibsen skriver om. Hans politiske drama er et drama om politikken. Om hvor vanskelig det kan være for et individ å leve med politikken.

Rosmersholm er også et mareritt: Rosmers og Rebekkas mareritt. Men skuespillet har ikke samme karakter av drøm som Strindberg beskriver i forordet til *Ett drömspel*, hvor "på en obetydelig verlighetsgrund inbillningen spinner ut och väver nya mönster: en blanding av minnen, opplevelser, fria påhitt, orimligheter och improvisationer". Hos Ibsen er alt tvert om skruppelløst eksakt og bevisst styrt av messterens hånd. Alt utvikler seg etter en uungåelig logikk. Hver ny episode - Krolls tre besøk, begge scenene med Brendel og samtalen med Mortensgård - tilspisser handlingen ytterligere. Til slutt står

Rebekka og Rosmer ansikt til ansikt: nakne og avkledde overfor hverandre. De har gjort slutt på alle sine tilgodehavende, har ikke noe alibi og ingen prosjekter mer å være opptatt av. De står fullstendig, svimlende frie - men i en frihet som bare åpner seg mot døden. Det er ikke mye som skiller dem fra to personer hos Sartre.

Men en slik eksistensiell tolkning av *Rosmersholm* er ikke nok til å forklare hvorfor skuespillet er så fascinerende. Det er bare den masken personene utstyres med i forhold til sine egne behov og hensikter. De kan snakke aldri så

mye om frigjørelse og fri vilje, de blir likevel ikke kvitt sitt forhold til en fortid som mer og mer spinner dem inn i sitt nett.

Det som skulle blitt et eventyr for dem sammen, blir et mareritt. De lever ikke, de gjenopplever noe de allerede har opplevd. Det er gjennom alt personene etterhvert får vite om fortiden og gjennom det som sies om den at denne fortiden smått om senn tar overhånd. Men sier de det de faktisk har innsett, og sier de sannheten?

Man suges inn i en labyrint av spekulasjoner: Er Rebekka faktisk skyldig i Beates død, eller er hennes bekjennelse bare en måte å utfordre Rosmer på? Å lokke ham ut av hans siste forskansninger? Eller ganske enkelt en mer eller mindre bevisst avledningsmanøver med den hensikt å dekke over en klar forbrytelse, både for seg selv og andre. En annen og dunklere som hun ikke kan bekjenne for noen - det incestøse samlivet med Dr. West?

Selve personenes identitet rakner Si sømmene. Er Rebekka bare en ny Beate? Og finnes det ikke flere likheter enn ulikheter mellom Rosmer, Kroll og Mortensgård? Er Kroll og Mortensgård ganske enkelt bare andre sider ved Rosmer? Og hvordan er deres forhold til Rebekka? Alle spørsmål blir stående åpne. I stedetfor å besvare dem bidrar hendelsene til å mangfoldiggjøre dem og underminere dem til alt begynner å gå rundt. Konfrontasjonene blir, som hos Strindberg, en kamp mellom dobbelgjengere.

Her er vi meget nær Strindbergs *Ett drömspel*, der "personerna klyva, fördubblas, dubbleras, dunsta av, förtätas, flyta ut, samlas." Men i *Rosmersholm* er alt konkret, eksakt, ubønhørlig utregnet, på minuttet, på ordet, på pausene. Det er et mareritt i virkeligheten.

Bernhard Dort 1987

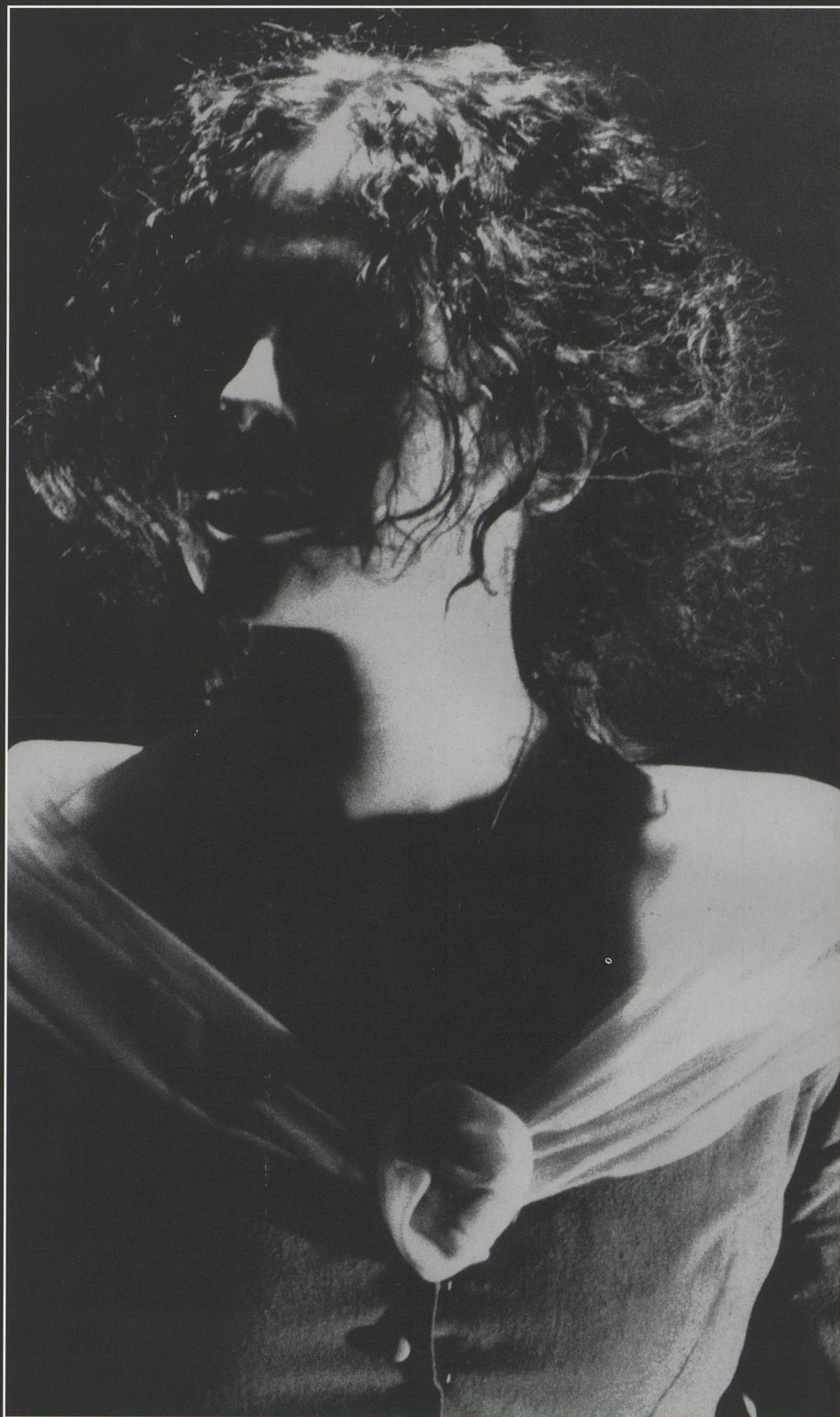
(fransk forfatter og teaterkritiker)

Ibsens lesning og Rebekka West

Brandes skreiv i eit brev etter han hadde vore hjå Ibsen, at det stod ikkje rart til med lesnaden hans. Han visste ikkje um stort meir enn Bibelen. Ibsen sa visst også jamleg at han ikkje hadde særleg interesse for andres verk.

Det er mykje som tyder på at ein må taka dette cum grano salis. Eg las nyleg Murrays bok *The God of the Witches*, som kom ut i London for snart femti år sidan. Her fær me høyre at dei brende ei heks på sekstan hundre talet i Worcestershire som heitte Rebecca West. Det er ikkje godt å vita korleis dette namnet var framme i Ibsens samtid. Men ein kan då segja at han las um hekseprosessar iallfall.

Dyre Vaa

Den stærke Havmand som et Lyn
Stak ned i Dybet paa en Hval
Jeg studses ved det sjeldne Syn
Han bragte mig til denne Sal.

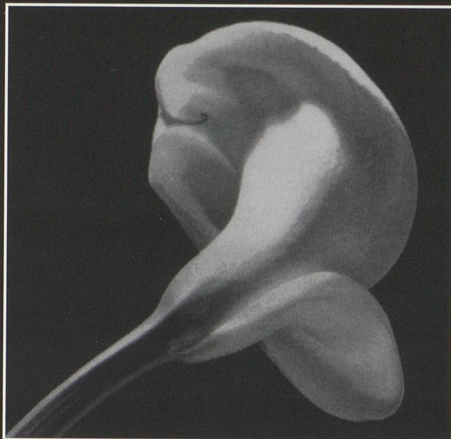
Et Aar jeg er paa Havsens Bund
Og Rosmer trykker mig hver Nat
Et isnet Kys paa kolde Mund
Og spørger: Har du mig forladt?

Og skjøndt han smiler venlig mild,
Jeg svarer stolt ham altid: Nei!
Da slukker sig hans øies Ild
Han sukker dybt og gaaer sin Vei.

Da hører jeg ham Harpen slaae
Snart lyder det som Kildevæld,
Snart som naar voldsomt Elve gaae
Ved Nattetid i hule Field.

“Der er noget overordentlig
fængslende ved Havet. Naar
man stirrer ned i Vandet, er det
ligesom man ser det Liv der
rører sig oppe paa jorden, bare i
en anden Skikkelse. Der er
Sammenhæng og Lighed over
alt.”

Henrik Ibsen

Mytene på Rosmersholm

Et tidlig utkast til *Rosmersholm*, som først het *Hvide heste*, har Ibsen gitt denne beskrivelsen av hovedpersonene:

“Hun er intrigant og hun elsker ham. Hun vil bli hans hustru og urokkelig forfølger hun dette mål. Da kommer han etter det og hun vedkender sig det åbent. Så er der ingen livslykke mere for ham. Det dæmoniske vækkes af smerten og bitterheden. Han vil dø, og hun skal dø med ham. Hun gør det.”

En intrigant kan defineres som en person som bevisst fremmer en skjult hensikt ved å illudere en synlig, idealt tilforlatelig identitet for omverdenen. Hos Ibsen føres analysen av intriganten ut over en grense, idet den forbindes med Rebekka Wests navn og noe hekseaktig. Det er her uttrykket “det demoniske” kommer inn. Det er ingen hemmelighet at Rosmers navn er hentet fra den danske folkevise *Rosmer Havmand* eller at Rebekka West ved to anledninger sammenlignes med et kvinnelig-demonisk hav-vesen.

Jørgen Haugan

Demonvisen Agnete og Havmanden er av flere kritikere blitt satt i forbindelse med *Rosmersholm*:

Agnete hun ganger paa Højelands Bro,
da kom der en Havmand fra Bunden op.
-Haa ja!-
da kom der en Havmand fra Bunden op.

“Og hør du, Agnete, hvad jeg vil sige dig: og vil du nu være Allerkjæresten min?”

“O ja saamænd det vil jeg saa, naar du ta'r mig med paa Havsens Bund.”

Han stopped hendes Øren,
han stopped hendes Mund,
saa førte han hende til Havsens Bund.

Kierkegaard har gitt en fortolkning av denne visen:

Havmanden vil ikke forføre Agnete, om han end har forført mange tidligere. Han er ingen Hav-

mand mere, eller han er, om man saa vil, en stakkels Havmand, der allerede længe har siddet nede paa Havsens Bund og sørget. Dog veed han, som det jo læres i Sagnet, at han kan frelses ved en uskyldig Piges kjærlighed. Men han har en ond Samvittighed med Hensyn til Pigerne og tør ikke nærme sig dem. Da seer han Agnete. Mange Gange har han allerede, skjult i Sivet, seet hende vandre ved Strandbredden. Hendes stille Syslen med sig selv fængsler ham til hende; men alt er Veemod i hans sjæl, ingen vild Lyst rører sig i den. Og naar da Havmanden blander sit Suk i Sivets Hvidsken, da vender hun sit øre derhen, da staaer hun stille og synker hen i Drømme, dejligere end nogen Qvinde og dog skjøn som en frelsende Engel, der indgyder Havmanden Tillid. Havmanden fatter Mod, han nærmer sig Agnete, han vinder hendes Kjærlighed, han haaber sin Frelse. Men Agnete var ingen stille Pige, hun holdt meget af Havets Brusene, og det vemodige Suk ved Søen behagede hende kun, fordi det da brusede stærkere i hendes Indre. Hun vil afsted, afsted, storme vildt vil hun ud i det Uendelige med Havmanden, som hun elsker - da hidser hun Havmanden. Hun forsmaaede hans Ydmyghed, nu vaagner stoltheden. Og Havet bruser, og Bølgen fraader, og Havmanden omfavner Agnete og styrter sig i Afgrunden med hende. Aldrig havde han været saa vild, aldrig saa attraaende; thi ved denne Pige havde han haabet sin Frelse. Snart blev han træt af Agnete, dog fant man aldrig hendes Liig; thi hun blev en Havfrue, der fristede Mændene med sine Sange.

Ulrik Brendel kaller Rebekka for "min lille havfrue" umiddelbart før han presenterer det "ufravikelige vilkåret". I H.C. Andersens eventyr forelsker en havfrue seg i en prins på land og oppsøker en heks slik at hun skal få ben å gå på. Som betaling for dette skjærer heksen av henne tungen:

"Nu gik den lille Havfrue ud af sin Have hen imod de brusende Malstrømme, bag hvilke Hexen boede. Den Vei havde hun aldrig før gaaet, der voxte ingen Blomster, intet Søgræs, kun den nøgne, graa Sandbund strakte sig hen imod Malstrømmen, hvor Vandet, som brusende Møllehjul hvirvlede rundt og rev Alt, hvad de fik fat paa, med sig ned i Dybet; midt imellem disse knusende Hvirvler maatte hun gaae, for at komme ind paa Havhexens Distrikt."

Havfrue er i folketroen et vesen som sitter på stranden og kjemmer sitt hår, og er halvt fisk, halvt menneske. Havfruen synes først å ha blitt kjent i Norge gjennom folkevisene i middelalderen, og å ha avløst eldre forestillinger om kvinnelige sjøvetter med villere drag. Havfruen kan etter sagnet hjelpe folk, varsle været osv., men er også farlig.

Både i folketradisjonen og i det 19. hundreårets tidligere diktning er det grunnlag for de mest forskjellige, til dels motstridende assosiasjoner om havet og alt som hører havet til. Hav og havmannen kan være skjønt og tiltrekkende, eller dystert og farlig, havfruen en rent negativ kraft som lokker i ulykke, eller en tragisk skikkelse som lokkes mot land.

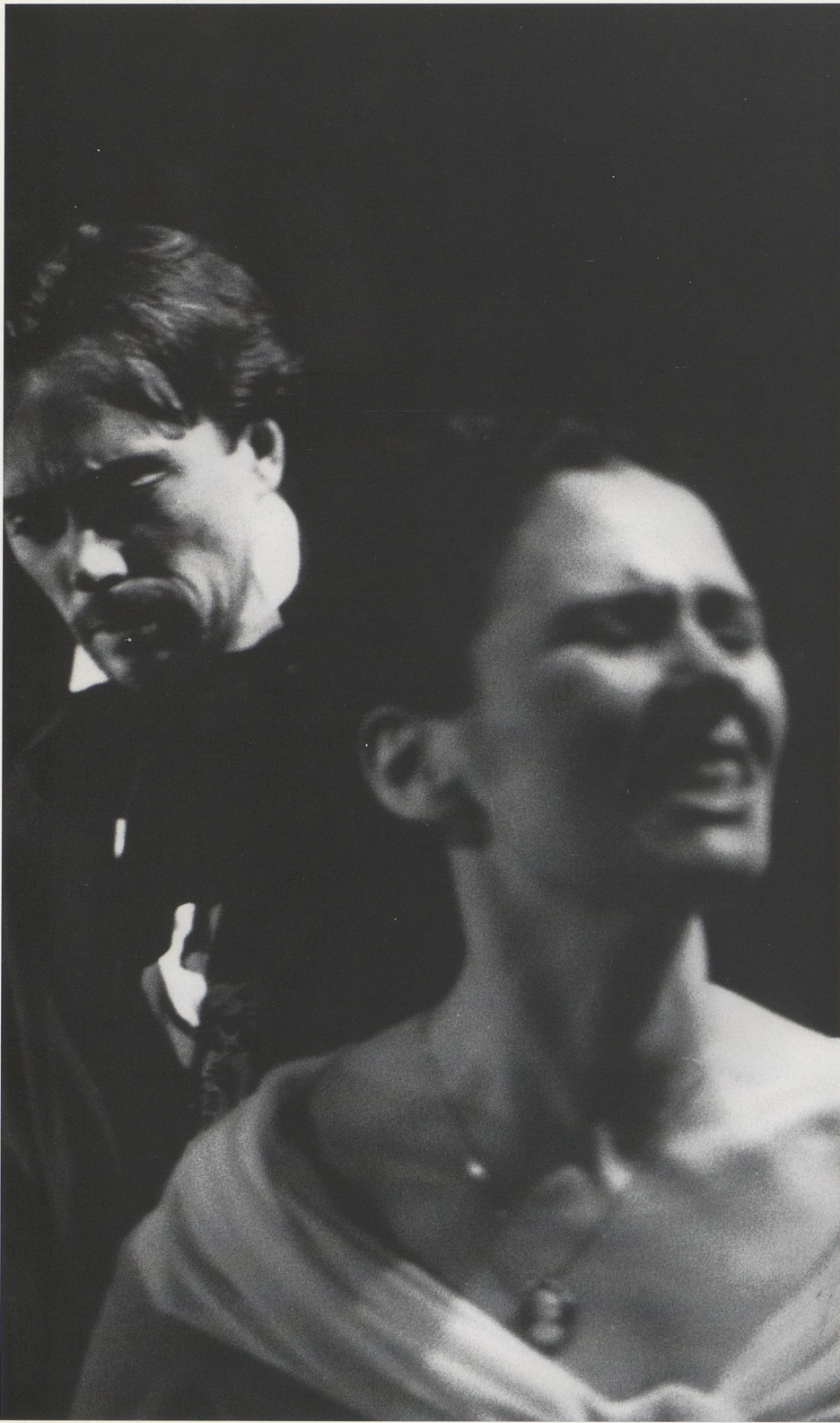
De tre livene som endte i møllefossen på Rosmersholm henleder tanken på nøkkens dragende makt. Nøkken kan også anta skikkelsen av en hvit hest. (De hvite hestene som Rebekka og madam Helseth stadig kommer tilbake til, refererer seg som symbol til gammel folketro. De representerer både gjengangere og bærer bud om snarlig død.) Allerede i Ibsens tidlige diktning er nøkken imidlertid forbundet med poesien, sangen og kunsten. I diktet *Spillemand* blir kvinnen ofret til nøkken på sangens alter, et tema som i aller høyeste grad går igjen i Rosmersholm:

Til hende stod mine tanker
hver en sommerlys nat;
men øjen den bar til elven
i det duggende orekrat.

Hej, kender du gru og sange,
kan du kogle den dejliges sind,
så store kirker og sale
hun mener at følge dig ind!

Jeg maned den våde af dybet;
han spillede mig bent fra Gud;-
men da jeg var bleven hans mester,
var hun min broders brud.

I store kirker og sale
mig selv jeg spillede ind,
og fossens gru og sange
veg aldrig fra mit sind.

*"Hvor deilig det var når vi
satt der nede i stuen i
mørkningen. Og vi så hjalp
hinannen å legge de nye livs-
planer til rette. Du ville gripe
inn i det levende liv, - i
dagens levende liv..."*

Rebekka i *Rosmersholm*, akt II

Et av de skriftene Rebekka og Johannes trolig satt i skumringen og diskuterte, kunne vært John Stuart Mills *The Subjection of Women* som kom i 1869. Georg Brandes oversatte boken til dansk (*Kvindernes Underkuelse*) og i 1885-utgaven skriver han bl.a. i forordet:

Ihvilken grad det Æstetiske er Folkets Orm, kan i dette Tilfælde

bl.a. ses deraf, at Kierkegaard, da han vilde skrive sin Apologi for den bestaaende Form af Ægteskabet, begynte med at ville godtgøre dets æstetiske Gyldighed. Han, der her som altid betragtede det Overlevere, blot som overleveret, med Pietet, ansaa den etiske Gyldighed for givet. Den fade Æstetiseren om det Kvindelige, der for ret at blomstre maa dyrkes ved Uvidenhed og

Rosmersholm

av Henrik Ibsen

Regi Trond Birkedal
Scenografi Pekka Ojamaa
Kostymer Pirjo Liiri-Majava
Musikk Henning Sommerro
Lysdesign Morten Reinan
Masker og parykker Else Lisø
Dramaturg Ragnhild Mærli

De som er med:

Johannes Rosmer Håkon Ramstad
Rebekka West Janne Kokkin
Madam Helseth Gerdi Schjelderup
Rektor Kroll Hallbjørn Rønning
Ulrik Brendel Bjørn Sothberg
Peder Mortensgård Jan Frostad

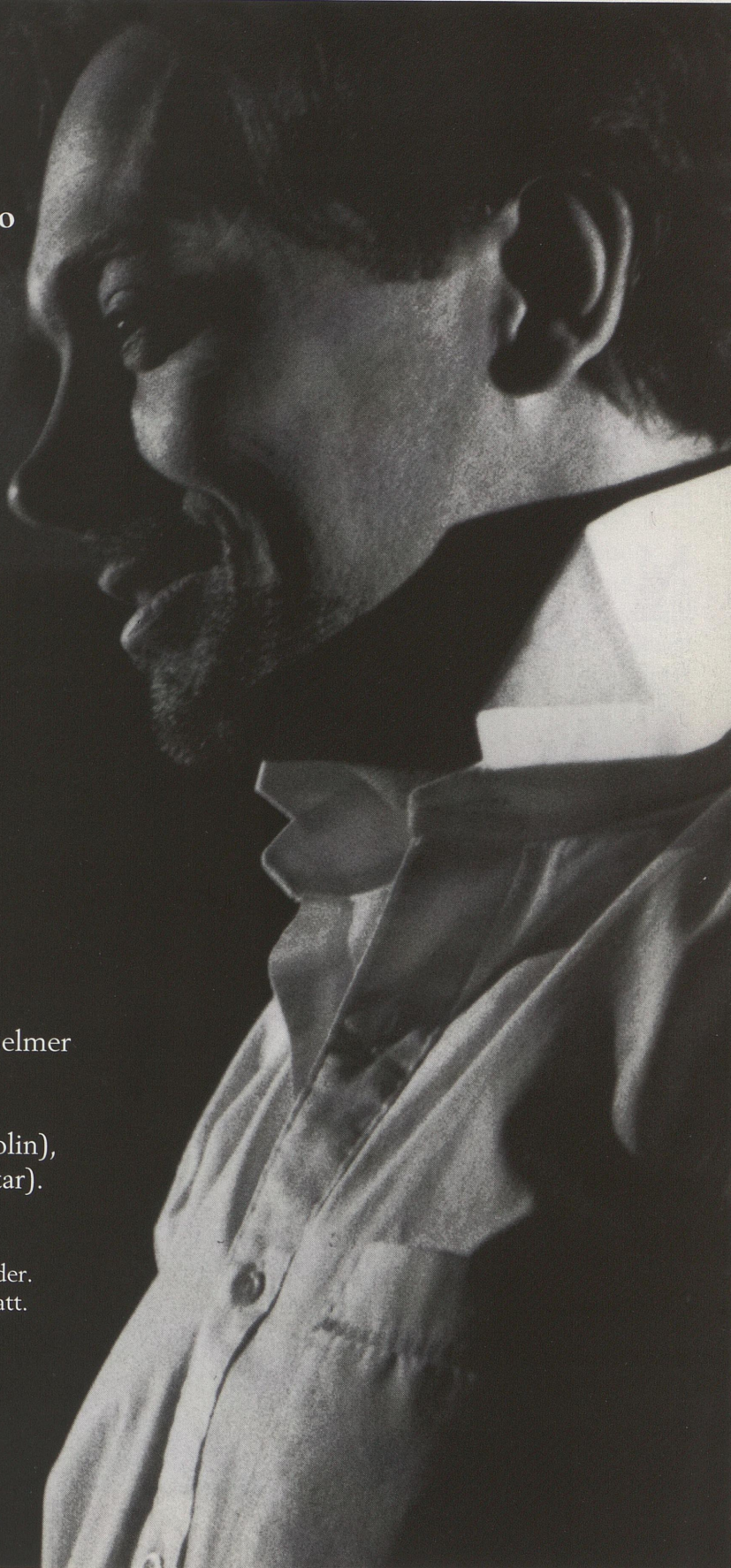
Inspisient Bjørn Olufsen
Sufflør Gerd Berntsen
Rekvisitør Turid Bjørnsen
Lyd Jan-Emil Indergaard

Foto fra prøvene Erik Berg
Plakat/
programomslag Pekka Ojamaa
Program May Selmer
Programredaksjon Ragnhild Mærli/May Selmer
Ansvarlig utgiver Terje Mærli

Musikken er spilt inn av Sveinung Lillebjerka (violin),
Knut Lauritzen (klarinet) og Lasse Sandberg (gitar).

Kulisser og kostymer er produsert i teatrets egne verksteder.
Fotografering og lydopptak under forestilling er ikke tillatt.

PREMIERE 15. FEBRUAR 1994

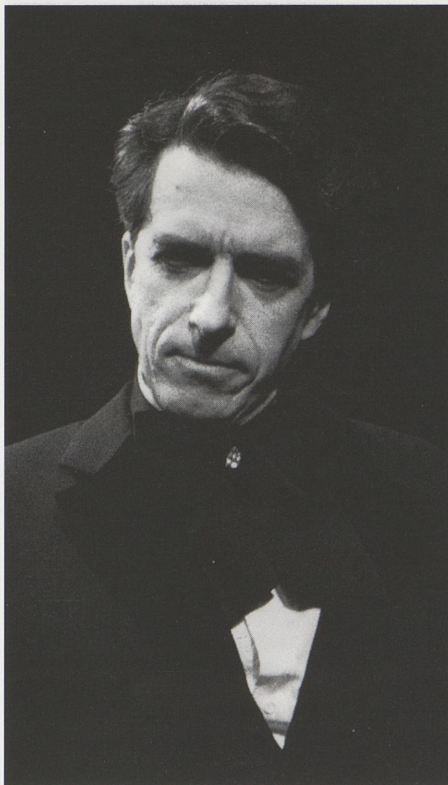

U selvstændighed, fortjener ingen Imødegaen. Intet er skønt uden det, som udfolder sig uden Tvang. Intet er skønt uden det, som er sandt og retfærdigt. Det kuede, det forkrøblede, det kunstigt i Væxten hæmmede, er altid uskønt, og ligesaa uskønt er det, som kvæler, som hemmer og som kuer. Vi behandler vore Kvinders Aand som Kineserne deres Kvinders Fødder, og som Kineserne udfører vi denne Operation i Skønhedens og Kvindelighedens Navn.

Monogamiet er da altsaa ingenlunde en Frugt af individuel Elskov; Ægteskaberne er Konventionsægteskaber. Men det er den første Familieform, der er grundet ikke paa naturlige, men paa Samfunds-Betingelser, og Hensigten dermed er Mandens Herredømme i Familien og Avling af Børn, der kun kan være hans.

Saaledes træder Enkeltægteskabet ingenlunde ind i Historien som Forsoningen af Mand og Kvinde, ensidig som denne Forsonings højeste Form. Tværtimod. Det optræder som Erklæring af en hidtil i Historien ukendt Krig mellem Kønnene.

Forholdet mellem Mand og Kvinde har da i Aartusinders Løb gennemgået et stort Antal Former. Det er usandsynligt, at Menneskeheden nu skulde være naaet til den sidste Form. Rimeligvis vil Samfundene i Fremtiden beskæftige sig mindre med at regulere Forbindelserne mellem Mand og Kvinde og mere med at opdrage de nye Generationer. "

Til Arbeidernes Fanetog i Trondhjem 14. juni 1885

Det er efter 11 Aars Fraværelse, at jeg for en 8 Dages Tid siden kom hjem igjen til Norge... Jeg har forefundet umaadelige Fremskridt paa de fleste Omraader, og jeg har set, at det Folk, jeg nærmest tilhører, nu er rykket det øvrige Europa betydelig nærmere end før. Men besøget i Hjemmet har ogsaa beredt mig Skuffelser. Jeg har erfaret, at de uundværligste individuelle Rettigheder endnu ikke er saaledes betryggede, som jeg trodde, jeg turde haabe og vente det under den nye Statsskik. Et Flertal af de styrende indrømmer ikke den enkelte hverken Trosfrihed eller Ytringsfrihed udenfor en vilkaarlig fastsat Grænse. Her er altsaa endnu meget at gjøre, før vi kan siges at have naaet frem til virkelig Frihed. Men vort nuværende Demokrati vil neppe magte at løse de Opgaver. Der maa komme et adeligt Element ind i vort Statsliv, i vor Styrelse, i vor Repræsentation og i vor Presse. Jeg tænker naturligvis ikke paa Fødselens Adel og heller ikke paa Pengenes, ikke paa Kundskabens Adel og ikke en Gang på Evnerne eller paa Begavelsens. Men jeg tænker paa Karakterens, paa Sindets og paa Viljens Adel. Den alene er det, som kan frigjøre os...Den Omforming af Samfundsforholdene, som nu forberedes ude i Europa, den beskæftiger sig væsentlig med Arbeidernes og Kvindenes fremtidige Stilling. Det er det, jeg haaber paa og venter paa og vil virke for, alt hvad jeg kan."

München, den 13. Februar 1887

Herr stud.art. Bjørn Kristensen

Jeg beder Dem herved modtage og overbringe til samtalelaget min hjerteligste tak for dets venlige brev af 4. December förrige år. Når jeg hidtil ikke har svaret, så er grunden den, at jeg dels har været fraværende på rejser og dels overlæst med uoppsættelige forretninger. Kravet på arbejde går ganske visst igjennem "Rosmersholm". Men foruden dette handler stykket om den kamp, som ethvert alvorligt menneske har at bestå med sig selv for at bringe sin livsførelse i sam-

klang med sin erkendelse. De forskellige åndsfunktioner udvikler sig nemlig ikke jevnledes og ikke lige- ligt i et og samme individ. Tilegnel- sesdriften jager fremad fra vinding til vinding. Moralbevidsheden, "samvittigheden", er derimod meget konservativ. Den har sine dybe rødder i traditionerne og i det fortidige overhovedet. Heraf kom- mer den individuelle konflikt. Men først og fremst er stykket natur- ligvis en digtning om mennesker og menneskeskæbner. Med min bedste hilsen til hver især af samtalelagets medlemmer tegner jeg mig. Deres særdeles forbundne

Henrik Ibsen

Mottagelsen av Rosmersholm

"Det kan ikke betvivles at Rosmersholm vil finde sine Beundrere, der regne dette Skuespil for et stort Mesterverk. Men lige saa sikkert vil dette Ibsens nyeste Aandsfoster forekomme mange usmageligt. Disse Mennesker ere alle tilhobe forskruede Væsener, der ikke ved sig have nogen Friskhed eller Sundhed. De Tanker, de tænke, kunne de gjerne beholde for sig selv."

Aftenposten

“Ibsen bruker sin tekniske behendighet til at oprive og til at foruro- lige, til at forstyrre og forstemme, de have ikke ledet til Klarhed, men til Mørke, ikke til rolig Betragtning, men til fruktesløst Grubleri over uløste Gaader. Vil Ibsen nogengang komme tilbage til større Sundhed og Positivitet? Rosmersholm skal i saa henseende just ikke give noget Løfte.”

Morgenbladet

“Men hvad saa end “den hvide Hesten” skal betyde andet end en enfoldig Spøgelsesfrygt, er vi med den kommen ind i Subtiliteternes Verden, og det var ikke did, vi stræbte, da vi i god Tro og med Spænding satte os til at læse Ibsens nye Bog. Vi tænkte os Muligheden af at opleve Stemninger som dem, vi prøvede, da “Gengangere” stod for os, eller da Nora havde sit Op- gør med Helmer, og det er en Skuffelse af den alvorlige Slags, at Ibsen vil byde os Hedvig Ekdals hysteriske “Offerhandling” i forøget Ud- gave om igen og i Omgivelser, der ikke er rensede ved nogen Slags stor eller lille Spot. Gregers Werle med “den ideale Fordring” var et forrykt Menneske, Hjalmar Ekdal den bedst skildrede Pjalt vel, Fæl- lesliteraturen ejer, og den, der ofrede sig, et Barn i Stemmeskift- ningen, - men her? Her findes ikke Plads for nogen som helst Formod- ning om, at Ibsen vil have Men- nesker til bedste. Det er en tungt tænkt Tragedie i en Stil, der minder om den Verden, hvori Brand søger op paa Vidderne, og Per Gynt fin- der Solveig ventende. Men de Tider er forbi, da “Sejrens Sejr er alt at miste”: Rosmersholm vil ikke blive de moderne menneskers Bog.”

Erik Skram

“Ibsens skuespill er en uopphørlig kamp mot løgnen og en seier for sannhetens ånd. Ibsen skyr de sed- vanlige teatereffekter med en nes- ten fanatisk vilje til nøysomhet. Hans skuespills uimotståelige styr- ke ligger nesten utelukkende i selve

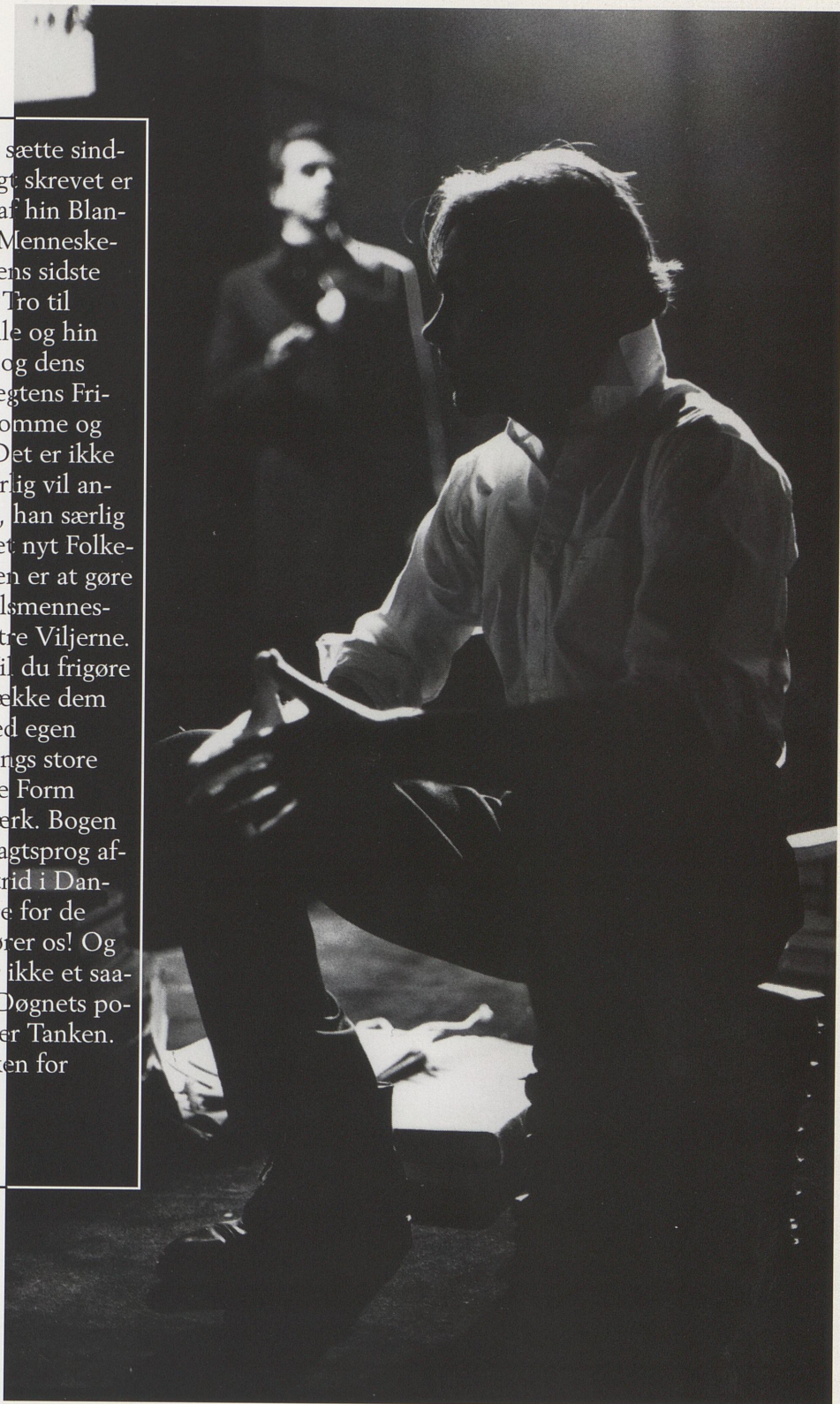

idéen, i at idéen gjennomføres så ubøyeelig resolutt at han aldri av- spores av ytre stas og teatereffekter, tomme fraser, overflødig roman- tikk. Idéen i skuespillet er så sterk, så stor, så sann, så overveldende at vi blir fengslet, knust og befridd.”

Otto Brahm

“Det ny Skuespil vil utvivlsomt sætte sindene i stærk Bevægelse. Mesterligt skrevet er dette dybsindige Værk opfyldt af hin Blanding af Menneskekærlighed og Menneskeforagt, som udgør Kærnen i Ibsens sidste Værker. Her findes hin skønne Tro til Lykken for alle skabt gennem alle og hin ubønhørlige Revsen af Tidens og dens Store Smaalighed. Menneskeslægtens Frigørelse for Aarhundreders Fordomme og Overtro lokker ham til Kamp. Det er ikke dette norske Højre, som han særlig vil angribe, ikke dette norske Venstre, han særlig vil slutte sig til - snarere er det et nyt Folkedømme, han vil grunde, Opgaven er at gøre alle Mennesker i Landet til Adelsmennesker ved at frigøre Sindene og lutre Viljerne. Og da Højremanden spørger: Vil du frigøre dem? svarer han: Nej, søge at vække dem til det; gøre det - maa de selv ved egen Kraft. Aldrig har den fri Forsknings store Opgave her i Norden i en renere Form været Midtpunktet i et Digtværk. Bogen er det vægtigste fritænkerneske Magtsprog afsagt midt under den politiske Strid i Danmark og Norge. Hvor stor en ære for de smaa Folk, at denne Digter tilhører os! Og hvormeget større Begivenhed er ikke et saadant Værks Fremkomst end de Døgnets politiske Hændelser, der sysselsætter Tanken. Rosmersholm vil blive Slagmarken for mange kommende Kampe.”

Edvard Brandes (et uddrag)

August Strindberg: Själamord

Rebecka tycks vara en omedveten kannibal, som slukat den förra hustruns själ. Hennes uppförande har varit i hög grad misstänkt, då hon gått omkring med omedvetna planer om att tillskansa sig våldet i huset. Frun hyste misstänkar mot henne, det vill säga, genomskådade henne, och Rebecka döljer sin plan och rädder sig genom att innbilla henne, att hon led av "misstänksamhet". Naturligtvis stegras hennes misstänksamhet genom hennes förökade iakttagelser och omöjligheten av att få bevis. Och därigenom blir sannolikheten för, att frun i huset lider av misstänksamhet ännu större. Det er en lätt sak för Rebecka att göra henne galen.

Hur Rebecka burit sig åt med sitt mord, får man icke veta i *Rosmersholm*. Men troligtvis har Rebecka gått omedvetet fram eller först inbillat sig själv, att det var ett lovligt förehavande, ty självbedrägeriets ännu oförklarade makt är oerhörd, och jag tror, att många fall av galenskap härröra av självbedrägeri eller äro själv-själamord.

Heller ikke Gud formår alt. For om han enn ville, så kan han ikke beslutte seg til selv å dø, noe han likevel har skjenket menneskene som den beste gave ved livets mange lidelser.

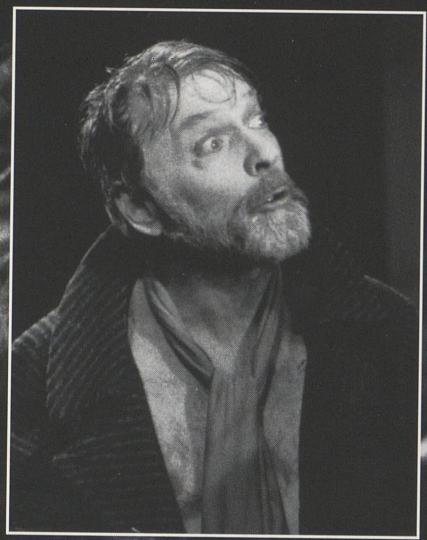
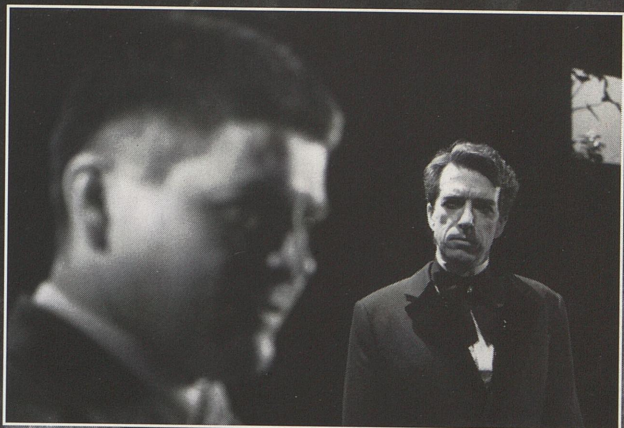
Plinius

Vi har ganske visst lenge vært klar over at ingen nevrotiker opplever selvmordshensikter som ikke er vendt tilbake mot ham selv - fra å ha vært mordimpulser mot andre.

Sigmund Freud

Det er bare optimister som tar livet av seg, optimister som ikke lenger klarer å være det. De andre har ikke noe å leve for, så hvilken grunn skulle de ha til å dø?

Corian

“Hvor folk tok feil av ham.
De trodde, han var kald.”

Hildur Andersen (intervju i V.G. 1910)

Sjelden er han blitt beskrevet som han var i det daglige. I yngre år var han livlig, slagferdig og våken, hjertelig og på samme tid syrlig; selv ikke på sitt hjerteligste var han det man kan kalle godmodig. I selskap med en eller et par venner var han spontan, snakksom og åpen, og en utmerket tilhører. Men ved sosiale anledninger eller blant mange mennesker var han taus, ble lett brydd og gretten. Det skulle lite til for å sette ham i dårlig humør eller vekke hans mistenksomhet... men hvor ofte har jeg ikke opplevd hans hjertelighet, hans omtenksomhet, hans varme!

Georg Brandes om Ibsen

Ibsens forhold til familien - den han ble født inn i og den han stiftet selv - har sine gåter. Han brøt nesten fullstendig med foreldre og søsken da han drog til Kristiania for å studere i april 1850. Vi kan bare gjette oss til årsakene til dette bruddet. Kanskje var han på forhånd skuffet over foreldrene som ikke hadde vist vilje eller evne til å gi ham en utdanning og skikkelig start i livet?

Det kan vel også tenkes at Ibsen har følt den begynnende splittelsen mellom foreldrene som uverdigg. At denne splittelsen kan ha be-
tydd meget for ham, ser vi av den

familien han selv stiftet da han giftet seg med Suzannah Thoresen i 1858. Den fikk et sterkt preg av enhet. Han sely, Suzannah og sønnen Sigurd - “de tre” som de trefende kalles av svigerdatteren Bergliot - dannet en sluttet krets. Det var en krets som ingen andre slapp inn i, og som sønnen Sigurd på sett og vis aldri slapp ut av. Han ble knyttet unormalt sterkt til foreldrene. Han ble oppdratt strengt og likevel forkjælet. Så spør det om ikke ømheten og all omsorgen for sønnen i noen grad har erstattet det kvinnelige element i Ibsens tilværelse. Men da Sigurd var blitt voksen, var ferdig med sin utdanning og reiste til USA for et par år, kan forholdene ha forandret seg i så måte og nye behov gjort seg tydeligere gjeldende. Om dette gir en forklaring eller ikke, er vel vanskelig å si. Men i 1889 kom Sigurd tilbake fra sitt Amerika-opphold, og denne sommeren førte med seg en hel omveltning i Ibsens forhold til det annet kjønn - eller mer spesielt til unge kvinner. Det begynte i Gossensass i Tyrol med en eksplosjonsaktig forelskelse i den unge wienerinnen Emilie Bardach. Deretter fulgte et mindre hett vennskap i München med Emilies venninne, malerinnen Helene Raff. Hvis vi så springer helt frem til slutten av århundret, er Ibsens interesse for unge kvinner fortsatt levende. Men mellom 1889 i Tyrol og århundrets slutt ligger den store kjærlighetshistorien i hans liv. Det var hans årelange varme vennskap med pianistinnen Hildur Andersen. Fru Ibsen likte ikke denne forbindelsen, som rimelig kan være.

“Man har ved forskjellige anledninger sagt om mig at jeg er pessimist. Og det er jeg også, for så vidt som jeg ikke tror på de menneskelige idealers evighed. Men jeg er også optimist, for så vidt som jeg fuldt og trygt tror på idealernes forplantnings-evne og på deres udviklingsdygtighed.”

Guðrún Þórunn

I årene etter sin hjemkomst til Norge i 1891 og frem til århundreskiftet levde Ibsen et dobbeltliv som borgerlig ektemann og en som i sitt hjerte var bundet til en kvinne utenfor familien. Dette går tydelig frem av flere merkelig spontane brev til Hildur Andersen, brev som står i en absolutt særstilling i Ibsens forfatterskap: "Min egen kjæreste, deiligste prinsesse! Hvor usigelig lenge jeg synes det er siden jeg sist hørte fra deg. Det vil da si direkte og i vårt eget sprog. Det er vemodig å gå forbi no. 35, kan du tro. Vinduene står der så store og kolde og tomme. Ingen gardiner og ingen blomster. Og ingen prinsesse kommer tilsyne bak ruten. Ingen yndig Kopf kikker frem. Ingen hvit liten hånd vinker til meg på frastand. Å, Hildur, la meg møte deg der igjen uforandret, således som du var da du reiste fra meg! Jeg har en følelse som om jeg hadde lånt deg ut til de mange, mange fremmede mennesker. Jeg vil ha deg igjen således som du var."

Det mangler et menneske i Ibsens tilværelse - et menneske som vi kanskje ikke kan vente å finne: en han kunne utveksle meninger med om de litterære, kulturelle og filosofiske problemer som opptok ham som dikter, en som kunne stille noenlunde på hans eget nivå.

Suzannah Ibsen hjalp ham med å finne interessant lektüre. Sigurd kunne han diskutere med, men han var bare en bråmoden ung intellektuell uten stor livserfaring og kunne neppe forstått farens virkelige pro-

blemer, hvis faren hadde villet sette ham inn i dem. Kanskje var Hildur Andersen et menneske som kunne forstå Ibsen, i hvert fall et stykke på vei. Hun var jo kunstner som ham og antagelig den som var mest i stand til å åpne hans sinn i hans modnere år.

På ett bestemt tidspunkt så det ut til at Ibsen ville velge Bjørnstjerne Bjørnson til sin fortrolige venn. Men med den meget krevende Bjørnson ble det brudd. De var i virkeligheten så ulike at et langvarig fortrolig forhold mellom dem nærmest ville være utenkelig. Det var perioder da de stod hverandre nær og andre da de nesten måtte kalles fiender. Da Sigurd giftet seg med Bergliot Bjørnson, var ikke Ibsen til stede ved bryllupet.

En siste mulighet som står igjen, er Georg Brandes. Men forholdet til Brandes var nærmest et våpenbrøskap, en allianse mellom rebeller, særlig i de årene da Ibsens skuespill vakte mest motstand hos det lesende publikum. Utover den radikale samfunnskritikk hadde de ikke meget felles.

Sitt indre liv var Ibsen ensom. Den eneste likeverdige forbundsfeller han hadde, var bøker av andre forfattere, som han ble vekket og stimulert av, og som han kjempet med til han fikk fravristet dem sin sannhet: den betydning verkene deres hadde i hans egne perspektiver.

Fra Daniel Haakonsens *Henrik Ibsen - mennesket og kunstneren*

TEATRET
Trendelag Teater 2324

Trøndelag Teater 93/94
TEATRET

